

HİCR

﴿ ۱۵ ﴾ سُورَةُ الْحَجْرِ

Bu «hicir sûresinin mekkî olduğunda hiç ihtilâf olmadığı zikrediliyor. Bahrîmuhitte ve Hazinde «bilâistisna»,

kaydı de vardır. Maamafih alûsî yalnız « **وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي** » âyetinin

medenî olduğu hakkında bir kavil de nakletmiştir.

Âyetleri : - Doksan dokuzdur.

Kelimeleri : - Altı yüz elli dört

Harfleri : - Bin yedi yüz yetmiş bir dir.

Fasılası : - **ل . م . ن** harfleridir.

Sûrei «İbrahim»i ta'kib eden bu surenin «وَنَبِّئَهُمْ عَن ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ» ile başlayan

inzar kıssaları Eshabı hıcr ile bitirilmiş olması «حجر» Sûresi namına almasına sebep olmuştur.

Buradaki «حجر» kelimesi Semûd kavminin buldukları vâdînin ismi ise de iştikaki cihetle men-ü

hirman ma'nâlarını iyma etmesi 'tibariyle dahi bir kelime inzardır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ الرَّاقِبُ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ ﴿٢﴾ رَبَّمَا يَوَدُّ
الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٣﴾ ذُرَّهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا
وَيُلْهَهُمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

sh:»3037

الر , bu işte kitabın ve bir Kur'anı mübînin âyetleri. Bir zemân olur küfredenler arzu çekerler ki

müsliman olsa idiler 2 Bırak onları yesinler içsinler, zevketsinler, emel, kendilerini eğliye dursun, sonra

bilecekler 3

1. ﴿تِلْكَ﴾ bunlar - الف لام را ﴿الر﴾ - Sûrei «Yunûse» ve emsâline bak.

﴿آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ﴾ «الر» ilâhi bir sirri muhtevi bulunan bu sûre, bu

kitabın ve mübîn bir Kur'anın âyetleridir. - Ya'ni bütün ilâhî kitabların kemalâtını hâvi ve hepsine faik olduğu

için kitab denildiği zaman doğrudan doğru zihinlere gelecek olan ve şöhretinden dolayı tavsıftan müstağnî

bulunan o ma'ruf kitabın, mazmununu en güzel beyan ile anlatan bî nazîr bir Kur'anın âyetleridir.

Binaenaleyh bunları başka kelâmlara kıyas etmeyip kemali i'tina ile okumalı ve dinlemeli.

2. ﴿رُبَّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ o küfretmekte olanlar, ya'ni Kur'anı tanımayan, bu

kitabın Allah tarafından münzel olduğunu inkâr edenler bir zaman olur arzu eder veya zaman olacak arzu

edecekler ﴿لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ﴾ ki müslim olsa idiler. -Kâşke onun hüküm ve emrine

inkiyad edip müsliman olsa idik diye temennî ederler veya edeceklerdir amma ya uzun bir i'tiyad ile

şeâmeti küfre mağlûb olduklarından dolayı o arzuyu fi'le çıkaramaz, fazileti islâm ile ittisaf edemezler veya

edecek olsalar bile teklif zamanı gelip çatmış bulunur. Bu arzuya mülimanların hüsni hallerini müşahede

ettikleri zaman veya ölüm sırasında veya Kıyamet gününde veya usatı müslimînin Cehennemden

çıktıklarını gördükleri sırada olacaktır.

Ebu Mûsel'eşarî radiyallahü anhin rivayetine göre Aleyhissalâtü vesselâm buyurmuştur ki «yevmi

Kıyamet

sh:»3038

olup ehli nâr, nârda ictima' ettiği ve ehli Kiblede Allahın dilediği bir kısım da beraberlerinde bulunduğu

vakıt kâfirler, bunlara «siz müsliman değilmiydiniz?» diyecekler, onlar «evet!» diyecekler «o halde

gördünüz ya İslâmınızın hiç faidesi yokmuş işte siz de bizimle beraber ateşe yanıyorsunuz» Diye

levmedecekler, onlar, hayır öyle değil; bizim bir takım günahlarımız vardı Allah tealâ, onunla muahaze etti»

cevabını verecekler. Binaenaleyh Allah tealâ o kâfirlere gadab edecek ve fadlı rahmetile ehli kiblede

olanların halâslarını emredecek de ateşten çıkacaklar ve işte o vakıt kâfirler «ah diyecek keşke biz de

müsliman olsa idik;.. »

İbni Abbas radiyallahü andümâdan da Mücahid şunu rivayet etmiştir ki «cenabı Allah, müslimanları

peyderpey rahmet-ü şefaatine mazher edecek ve nihayet «müsliman olan Cennete girsin» buyuracak ve

işte o zaman kâfirler temennî edecekler ki müsliman olsa idiler... Maamafih tahkiki budur ki bu rivayetler, arzunun şiddeti demlerine mahmûdûr. Yoksa Âhirette kâfirlerin bu temennî ve nedameti her an ve ebediyen istimrar edecektir.

3. ﴿ذَرَّهُمْ﴾ Bırak onları - islâmdan ve Hak nasihatinden istifade etmek ihtimalleri olmiyan o kâfirleri ﴿يَا كُلُوا﴾ yesinler - ya'ni onların derdi hayvan gibi yiyip içmek, huzuzât-ü shehevât peşinde koşmaktır. Binaenaleyh bırak yiye dursunlar ﴿وَيَتَمَتَّعُوا﴾ ve istimta' etsinler - ya'ni behîmî zevklerle boğuşadursunlar, Allah korkusu, Âhîret, hisab düşüncesi ile alâkadar olmiyarak keyfede dursunlar ﴿وَيُلْهَمُ الْأَمْلُ﴾ ve emel, kendilerini oyalasın - işlerimiz düzgün gidecek, uzun ömürler süreceğiz, Dünyadan istediğimiz gibi kâm alacağız diye kendilerini aldatarak akıbetten gafil olsunlar ﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ ki sonra bilecekler

sh:»3039

- başlarına geleceği görecekler, ne haltettiklerini anlayacaklar, ah! Diyecekler amma iş işten geçmiş

bulunacak.

Fakat «seriul'hisab» olan Allah, bu kâfirleri niçin derhâl mahvedivermiyor? Gibi bir sual hatıra gelecek

olursa:

﴿٤﴾ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٥﴾ مَا
تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٦﴾

Meali Şerifi

Biz hiç bir memleketi her halde ma'lûm bir yazısı olmaksızın helâk etmedik 4 Hiç bir ümmet ecelini ne

sebkeder nede geriletebilirler 5

4. ﴿٤﴾ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ ﴿٥﴾ Hiç bir memleketi de başka suretle helâk etmedik
﴿٦﴾ وَاللَّهُ يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٧﴾ ancak ma'lûm bir kitabı olarak - burada «ma'lûm» vasfı,

unutulmaz ve gaflet olunmaz ve binaenaleyh ileri geri şaşmaz demektir. Ya'ni gerek arazisini hasfedip

batırmak ve gerek ehalisini kırıp geçirmek gibi türlü türlü felâket ve âfât ile mahvedilegelen memleketlerin

hiç biri keyfe mettefak ve körkörüne değil her halde her biri hikmeti ilâhiyye ıktizasınca ta'vin ve takdir

olunup Levhı mahfuza yazılmış şaşmaz, unutulmaz, gaflet edilmez bir yazısı olmak suretiyle ve

binaenaleyh o yazıdaki kuyud-ü şürut ve eceli mahsus mucubince ihlâk edilegelmişlerdir. Onun için 5.

﴿مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا﴾ hiç bir ümmet ecelini sebketmez - o yazıda ta'vin edilmiş

olan vaktından evvel helâk olmaz ﴿وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ﴾ geride kalamazlar. - Binaenaleyh

sh:»3040

bu kâfirler de ya'ni senin ehli karyen olan Mekke kâfirleri de böyledir ya Muhammed! Vakti gelince bir lâhza

geri kalmıyacaklar, Sûrei İbrahimin âhirinde beyan olunduğu üzere Esfadde birbirine çatılıp katrandan

gömler içinde Cehennemi boylıyacak ve o zaman ne haltettiklerini anlayacaklardır.

﴿٦﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ
﴿٧﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِن كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

Meali Şerif

Bir de ey o kendisine zikr indirilmiş olan, dediler : mutlaka sen mecnunsun! 6 Getirsena o Melâikeyi

sadıklardan isen! 7

6. ﴿وَقَالُوا﴾ Bir de dediler ki - mukatilin beyanına göre sebebi nüzulü; Abdullah İbni Ümeyye,

Nadr ibni Haris, Nevfel ibni Huveylid, Velid ibni Mugiredir اه . Mekke müşriklerinin bu anud ve azgın

kodamanları ve bunlara uyan kâfirler, Kur'anı mübîne ve bunun mazharı nüzulü olan zatı risalete şöyle

küfretmişlerdi ki ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِي نَزَّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ﴾ ey şu üzerine o zikr indirilen

- o zikir, Kur'andır. Çünkü Kur'an Hak tealânın halka va'z-u nasihatlerini tezkir ettiği cihetle bir ismi de «

الذِّكْرُ» dir. Kâfirler bu ta'bir ile nidayı teslim ve i'tikad suretile değil bervechi âtf cünun hezeyanlarının

illeti olmak üzere istihza tavrile yapıyorlardı. Hasılı Musâ aleyhisselâm hakkında Fir'avnın «

﴿إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ﴾ dediği gibi bunlar da Kur'anın

inzarları hoşlarına gitmediği için vahyi Kur'anı ve

risaleti Muhammediyyeyi akıl kabul etmez, delice bir iddia farz ederek ve vahiy nâzil olurken aleyhissalâtü

vesselâma gelmesi mu'tad olan ve vahiy hakkı, iradî tefekkürden tamamen fark-u tecrid ettiren istigrak

halini bahane de edinerek o sureti hitab ile demiş oluyorlardı ki «sana o zikir indiriliyormuş, Kur'an

vahyolunuyormuş ha !.. Hiç bu olacak şeymi? Ey bu büyük ve harikul'ade vahiy ve risalet da'vasının,

müdde'isi! Bu da'vadan dolayı ﴿انَّا لَمَجْنُونٌ﴾ hiç şüphe yok sen mutlak mecnunsun - Cin

tutmuş delirmişsin. 7. ﴿لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ﴾ Yoksa bize o Melâikeyi getirsen a!... -

Sana o Kur'anı indiren veya bize azâb getirecek olan Melâikeyi getirsen a bakalım

﴿اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ﴾ eğer sadıklardan - isen böyle yapmam lâzım gelir. Sana

görünen bize niye görünmesin? ..

Allah tealâ bunların bu telbislerini reddile buyurur ki:

﴿٨﴾ مَا نُنزِّلُ الْمَلَكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ
﴿٩﴾ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

Meali Şerif

Biz o Melâikeyi ancak hakkile indiririz ve o vakit onlara göz açtırılmaz 8 Şüphe yok o zikri biz indirdik biz,

her halde biz onu muhafaza da edeceğiz 9

8. ﴿مَا نُنزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ biz melâikeyi ancak hakk ile indiririz. -

Ya'ni Melâike onların zannettikleri gibi getirilmez, maksadı hareketleri öyle kâfirler olmak şöyle dursun

beşerden hiç birinin tahti hükmüne

sh:»3042

de girmezler. Ancak Allah tealânın emri kibriyâsile indirilirler. O da şunun bunun arzusu gibi boş yere değil

hak bir vech-ü hikmetle indirilir. Binaenaleyh Peygambere vahyi hakkı getiren Melâikenin onlara da

görünmesi hak değildir. ﴿وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ﴾ bir de o takdir de imhal

edilenlerden olamazlar, kendilerine göz açtırılmaz - azab Melâikesi indirildi mi derhal işleri bitirilir, 9.

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ﴾ hiç şüphe yok ki o zikri biz, indirdik biz

﴿وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ hiç şüphesiz onun hıfzedicisi de her halde bizim -buradaki « لَهُ »

zamidinde iki vechi tefsir vardır: birincisi zikre raci' olmasdır ki Cumhuri kavlidir. İkincisi ferra' ve İbnil'enbarî kavilleridir ki münzelün aleyh olan Resulullah'a raci' olmasdır. Bu surette ma'nâ onu Cin, Şeytan şerrinden, düşman tecavüzünden hıfzeden ve edecek olan da biz Allahü azîmüştânız demek olur. Bu da sahih bir ma'nâ olmakla beraber âyetten ilk nazarda zâhir olan evvelkisidir. Ya'ni Allah tealâ, bununla Kur'anın ziyade veya noksan ile tağyir ve tahriften hıfzını taahhüd ve mahfu'zan bakasını ihbar buyurmuştur. O halde bu va'd varken sahabe Kur'anın Mushafa cem'ile niçin meşğul oldular? Suali de varid olmaz. Çünkü hafızların hıfzı gibi onların cem'i de Allah tealânın esbabı hıfzı cümlesindedir. Allah onun hıfzını taahhüd ettiği içindir ki onları bu suretle cem-u zapta muvaffak etmiştir.

Burada müfessirîn Allah tealânın Kur'anı hıfzetmesinin keyfiyeti hakkında da bir kaç vecih beyan etmişlerdir. Şöyle ki :

1 - Bunu Allahın hıfzı, beşer kelâmına mübayin bir mu'cize kılarak halkı ziyade ve noksandan âciz bırakmak suretiledir. Çünkü Kur'ana bir şey ilâve edecek veya eksiltecek olsalar nazmı Kur'an değişir, ve bütün aklı irenlere

sh:»3043

onun Kur'andan olmadığı tezahür eder. Binaenaleyh Kur'anın ı'cazkâr olması bir şehri ihata eden sur ve istihkâm gibi onu mahfuz tutar.

2 - Allah tealâ hiç kimseye Kur'ana muaraza edebilecek kudret vermemek suretile onu hıfz-u siyanet etmiştir. Bu iki vecih mütekaribdirler.

3 - Allah tealâ, bakai teklifin âhırına kadar Kur'anı hıfz-u tedris ve halk beyrinde neşreder bir cemaati tavzif etmek suretile onu halkın ibtal-ü ifsadından hıfz-u siyanet eder.

4 - Hıfzdan murad şudur ki, demişler: bir kimse Kur'anın bir harfini veya bir noktasını değiştirecek olsa bütün Âlem ona « bu yanlış, kelâmullahı tağyir » dir der. Hattâ büyük ve mehîb bir adam kitabullahın bir harfinde veya harekesinde kazara bir hatâ veya bir lâhin yapacak olsa çocuklar bile ona « Efendi, yanlışın doğrusu şöyledir » deyiverirler.

Fahrudini Razî der ki Kur'anınki gibi mahfuziyet hiç bir kitaba nasib olmamıştır. Başka hiç bir kitab yoktur ki az veya çok tashif, tahrif, tağyir girmemiş bulunsun. Bunca mülhidler, Yehudün, Nesarânın Kur'anı ibtal ve ifsad etmek üzere bir çok dayeleri bulunduğu halde bu kitabın tahriften her cihetle masun kalması en büyük mu'cizelerdendir. Bir de Allah bunun böyle mahfuz olarak bakasını bu âyetle haber vermiş şimdiye kadar da altı yüz seneye karib bir zaman geçmiştir. Binaenaleyh bunun bir gayb haberi olduğu tahakkuk etmiş bulunuyor. Bu ise kahir bir mu'cizedir. اهـ . Bu satırların yazıldığı şu zamanımızda ise hicreti seniyyenin bin üç yüz kırk dokuzuncu senesinde bulunuyoruz. Bu sûrenin nüzulü mekkî olduğu cihetle demek ki bin üç yüz elli seneyi mütecaviz bir müddettenberi bütün âlem bu haberi gaybın tahakkukuna şâhid olmaktadır. Filhakika Kur'anda bu âyet, sarih olmasaydı

sh:»3044

bile hiç bir kitaba nasib olmiyan bir mahfuziyetle bu kadar senedir hıfzolunması Razînin dediği gibi başlı başına bir büyük mu'cizeyi fi'liyye olurdu. Bunun bu âyetle evvelden tasrih olunarak bilhassa tekidlerle ihbar edilmiş olması ise hiç söz götürmek ihtimali olmiyan bir mu'cizeyi ilmiyyedir. Ve işte on üç buçuk asırdan ziyade bir müddetten beri cihan böyle hem ilmî ve hem amelî haysiyeti cami' bir mu'cizenin şâhidi ola

«تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ» gelmiştir.

Böyle mübîn bir Kur'ana ve bunun nâzil olduğu Resuli ziyşana karşı kâfirlerin neden insaf etmeyip de

sui edebde bulduklarına gelince; Allah tealâ, bunun sebebini beyan ile Resulünü tesliye sıyakında

buyuruyor ki :

﴿١٠﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِعَابِ الْأَوَّلِينَ ﴿١١﴾ وَمَا
يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٢﴾ كَذَلِكَ
نَسَلُّكَ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ
سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٤﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا
فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٥﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ
قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٦﴾

Meali Şerif

Celâlim hakkı için senden önce ewvelkilerin şîaları içinde de Resuller gönderdik 10 Ve onlara hiç bir

Resul gelmiyordu ki onunla istihza eder olmasınlar 11 Biz ona mücrimlerin kalblerinde

sh:»3045

böyle bir sülûk veririz 12 Ona iman etmezler, halbuki önlerinde evvelkilerin sünneti geçmiştir 13

Üzerlerine Semadan bir kapı açsak da orada urûc ediyor olsalar, diyeceklerdi ki her halde gözlerimiz

döndürüldü, belki biz büyüye tutulmuş bir kavmiz 14-15

12. ﴿كَذٰلِكَ﴾ işte öyle - ya'ni bütün evvelki Peygamberlerin etrafında bulunan ve her gelen

Resul ile istihza edenlerin kalblerine yaptığımız gibi ﴿نَسَلٰكُهُ﴾ bir sülûk veririz biz ona - o zikre

﴿فِي قُلُوْبِ الْمُجْرِمِيْنَ﴾ mücrimlerin kalblerinde - ya'ni kelamı hakkın her kalbe girişi ve

orada alacağı cereyan bir değildir. Güzel bir tohuma iyi bir yerde verilen neşv-ü nema çorak yerlerde

verilmediği gibi kelamı hakkın da mücrim kalblerdeki in'ikâsâtı temiz kalblerdeki tecelliyatına benzemez.

Temiz kalblere bir hayatı ebedî inşirahiyle girip dizilen kelamını Allah tealâ, cürm ile âlûde ola ola fitratı

bozulmuş olan mücrimlerin çürük kalblerine mızrak saplar gibi aksi te'sir ile sokar. 13.

﴿وَقَدْ خَلَّتْ سُنَّةَ الْاَوَّلِيْنَ﴾ Öyle ki ona inanmazlar ﴿لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ﴾

halbuki önlerinde evvelkilerin sünneti geçmiştir. -Ya'ni mazide tezkib ve istihza eden iymansızları o

inanmadıkları şeylerle Allah tealânın hep mahvetmiş olduğu ve bunun öteden beri cereyan edegelen bir

sünneti ilâhiyye, bir sünneti ilâhiyye, bir kanunı ilâhi bulunduğu bittecribe sâbit bir hakikat iken ve

binaenaleyh ders alacak bunca târihi ibret önlerinde geçmiş iken yine inanmazlar 14.

﴿وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ﴾ onlara Semâdan bir kapı açsak

﴿فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ﴾ da orada göz göre urûc ediyor olsalar - ya'ni Melekler o kapıda

açıktan açığa inip çıkıyor olsalar veya doğrudan doğru kendileri çıkıyor

sh:»3046

bulunsalar gözlerine inanmazlar da 15. ﴿لَقَالُوا﴾ her halde derler ki

﴿إِنَّمَا سَكَّرتْ أَبْصَارُنَا﴾ başka değil, muhakkak gözlerimiz döndürüldü

﴿بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ﴾ yok biz meshur bir kavimiz - büyülenmişiz de gözlerimize

evham-ü hayalât hakikat gibi görünüyor. Yoksa hakikaten Semaya urûc kabil mi? Böyle diye inkâr

ederlerdi.

Filvakı' :

﴿١٦﴾ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ
﴿١٧﴾ وَحَفَظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٨﴾ إِلَّا مَنْ
اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٩﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا
وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿٢٠﴾
وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢١﴾ وَإِنْ
مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾
وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاسْقَيْنَاكُمُوهُ
وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ
الْوَارِثُونَ ﴿٢٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ
عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ
عَلِيمٌ ﴿٢٦﴾

Şanın hakkı için biz Semâda burclar yaptık ve onu ehli nazar için tezyin eyledik 16 Hem onu her «

شَيْطَانٍ رَجِيمٍ» den hıfz ettik 17 Ancak kulak hırsızlığı eden olur, onu da parlak bir şihab ta'kib

etmektedir 18 Arzı meddettik ve ona ağır baskılar bıraktık ve onda mevzun her şeyden bitirdik' hem sizin

için 19 hem sizin razıkı olmadığınız kimseler için onda geçimlikler husule getirdik 20 Hiç bir şey yoktur ki

bizim yanımızda hazineleri olmasın, fakat biz, onu ancak ma'lûm bir mıkdar ile indiririz 21 Bir de aşılacağı

rüzgârlar gönderdik de Semâdan bir kadrile bir su indirip sizi onunla suvardık, onu hazînelerde tutan siz

değilsiniz 22 Her halde biz, mutlak hem bir hayat veririz hem öldürürüz, hepsine vâris de biziz 23 Kasem

olsun ki içinizden öne geçmek isteyenler de ma'lûmumuz, geri kalmak isteyenler de ma'lûmumuz 24 Ve

hakikat rabbın o, onları hep haşredecek, hakikat o, hakîmdir, alîmdir 25

16. ﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا﴾ Muhakkak ki biz Semâda burclar yaptık

- BURC; aslında yüksek köşk demektir. Sema da sureti mahsusada ictima' etmiş bir takım yıldızların hey'eti

ıctimaıyyelerine de bu ma'nâ ile burc itlak edilmiştir. Ki meşhurları on ikidir. Buldukları mıntıkaya

«mıntakatül'büruc» temsiye olunur ki Şemsin intikaleyn noktalarını tahdid eden medarı seretan ile medarı

Cedi arasındaki kuşaktır. Müneccimîn istilâhında buruc denildiği zaman Şems ve Seyyaratın menazili

sayılan bu on iki burc anlaşılır. Bir hayli müfessirîn de bu on ikiyi söylemişlerdir. Fakat Semadaki burclar bu on ikiden ibaret değil, pek çoktur. Ekserîsi bu on ikinin dahilinde ise de Dübbiekber, Dübbiasgar gibi kutublar

sh:»3048

semtinde olanlar da vardır. Ve bu ayette cem'i münekker sıgasile alel'ittlak « بُرُوجًا » buyurulmuş olduğu cihetle bunu on iki ile takyid, hııafı zâhirdir. İmdi âyetteki husni zevkı tatmak için burc kelimesinin mütezammın olduğu mefhumlara dikkat etmelidir. Burc denildiği zaman evvela yüksek bir köşk mefhumu var. Saniyen bu köşkün maddesinde yıldızlar var. Salisen yıldız mefhumunda nûr mefhumu var. Bu suretle buyrulur ki baksanzâ; biz Semada bir çok burclar, yıldızlardan masnu', nurlarla donanmış türlü türlü şekillerde yüksek yüksek köşkler yaptık. Ya'ni tabiate kalsa idi bunlar olamazdı, Sema vücut bulmaz, bulsa basîf bir bu'd olmaktan ileri geçemezdi, yıldızlar ve bahasus bunların muhtelif mütenevvi' teşekkülleri olamaz, yıldız tabiatile kaderleri, bu'dleri tefavüt edemez, muhtelif menazıra ayrılmaz, hepsi aynı kaderde aynı vaz'ıyyette müsavi mesafelerde alesseviyye bir nesakta olur. Manzarai Semada bu bedi' burclar bulunmazdı. Sun-u kudretimizle biz bunları yaptık ﴿وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ﴾ ve nazar sahibleri için onu - o Semayı - tezyin ettik. - Ya'ni o mütenevvi' burcları, nûrdan âvizeleri, bedi' manzaralarıyla Sema

öyle güzeldir ki nazarı dikkati celbetmemesi, bakanların ibret almaması kabil değildir. Fakat bunun için bakacak, baktığını görecektir, gördüğünün ilerisini sezip ibret alacak nazar sahibi olmak lazımdır. Sahib nazar olanlar bu sun'ı bedia meclûb olup baksın, bu ulviyeti bu asari kudreti temaşa atsin de saninin azamet-ü kibriyasına istidlal ile tevhide yükselsin içindir ki onu süsledik donattık 17.

﴿وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ﴾ ve onu her Şeytani racimden mahfuz kıldık.

- RACİM, recimden feildir ki bi ma'hâ fâil de olur bima'na meful de. Recm, aslı lügatte taşlamak demektir.

Sonra katil ma'nasına gelir ki teşbihendir, kazif gibi sebb-ü şetim, harfendazlık ma'nasına gelir. Çünkü

çirkin söz atmaktır. « لَأَرْجُمَنَّكَ » gibi mücerred zannile

sh:»3049

söyleyivermek ma'nasına gelir ki lisanımızda da atma ta'bir olunur. « رَجْمًا بِالْغَيْبِ » gayb

taşlama ta'biri de bundandır. Atılan, « مَا بِهِ الرَّمَى » olan her şeye isim de olur. Netekim «

﴿وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ﴾ de mermî ma'nasıdır. Nihayet recm, tard ve la'het

ma'nasına gelir, çünkü tard olunan taşlanır ve « الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ » bu ma'nalardan her birile

de tefsir olunmuştur. Şeytan râcimdir, atar, indî hükümler verir. Gayb taşlar, yalan söyler, iftira eder. Zikr

olunan müstehzîler gibi sebb-ü şetm eyler, fırsat bulursa bigayri hakkın katl eder. Mercumdur, ileride tansıs

olunacağı üzere matrud ve mel'undur. Burada « كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ » de « كل » ün istigrakı

«racîm» in bütü muhtemalâtına ve Cinn-ü İns Şeytanlarının hiç bir haric kalmamak üzere hepsine istigrak

tarikiyle ya'ni her birine birer şumul ifade eder. Ve recîm vasfı kaydi ihtirazî olmayıp Şeytanın bir sıfatı

muzıhası olduğundan bu vasf, « كُلِّ شَيْطَانٍ » den hiç birini haric bırakmaz, ya'ni her Şeytan her

ma'nasile recîmdir. Recîm olmıyan hiç bir Şeytan yoktur. Hulâsa « كل » sûr karinesiyle bu ma'nâlardan

her birinin alel'infirad ve bilmünavebe ifadesi maksud olduğu anlaşılır. Kur'ana ve Resulüllaha dil uzatmak

istiyen ve İns Şeytanlarından bulunan salifüzzikir kâfirler bu recmin mâsîkalehi olduğu cihetle bihasebil

ma'nâ bu ta'mim daha vazıhtır. Maamafih Şeytanın bir hassai lâzime ve şamilesi olan racîm vasfının en

mütebadir ve ma'ruf mefhumu mercum, ya'ni matrud ve mel'un ma'nâsı, tam sıfatı kâşife olduğu cihetle

diğer ma'nâlarda mugnî de olabilir. Binaenaleyh hasîle meal şu olur:

Biz Semayı nazırın için tezyin etmekle beraber her Şeytanı leiynden mahfuz da kıldık. Gerek Cinn ve

gerek İnsten hiç bir Şeytan Semaya çıkamaz, ahvaline vakıf olamaz. Yerdeki gibi orada şeytanet yapamaz.

Nazırine küşade olan o güzel Semâ, gözleri şeytanette olan gizli aşikâr bütün Şeytanlara kapalıdır ve hepsi

mercum ve matruddurlar. Bundan dolaydır ki o kâfirler de Semâya baksalar

sh:»3050

da urûce imkân bulamazlar, yükselemezler. Ve bil' farz kendilerine Semâdan bir kapı açılrsa da açıktan

açığa urûc edecek olsalar gözlerine inanmazlar da gözlerimiz döndü veya sihre tutulduk derler. 18.

﴿الَّا مِنْ اسْتَرْقَ السَّمْعَ﴾ Ancak kulak hırsızlığı eden olur. - Ya'ni Semâ, mahfuz olup

ona yükselmedikleri için melei a'lâyı dinleyemez. « لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى »

Semavîleri istima' ile ma'lûmat ahzedemezler. Ancak nâzil olan ulûm ve ahbarı semavîyyeden ba'zı

mesmuât çalarak icrayı şeytanet etmek için kulak hırsızlığı edenler vardır. («Vessaffâtı» suresine, ve surei

«Cinn»e bak). ﴿فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ﴾ Ki onu da mübin bir şihab ta'kib etmektedir - açık

bir alev ardından yetişmektedir. ŞİHAB; lügatte ateş alevi demektir. Parıltılarından dolayı yıldızlara ve

süngüye de ıtlak olunur. Bilhassa Semâdan yıldız kayıyor gibi görünen şu'leye ıtlakı galib olmuştur. Bunun

bir iştiâl olduğu zâhir ise de fizikî olarak sureti tekevününü henüz fennen izzah edilmiş değildir. Bu babda

muhtelif farziyye vardır. Mukaddamâ hikmeti tabiiyye mütevağğılleri ebhîrei mütesâidenin, ya'ni hevanın

yüksek tabakalarına suud etmiş olan bir takım gazlerin iştialine hamlediyorlardı, son zamanlarda da şu fikir

hasıl olmuştur: Şihablar, fezada sürüler halinde seyr-ü hareket eden bir takım ecrâmı sağiredirler. Arz

bunların bir çok mahreklerine rast gelir. Ve bunlar Arza tesadüf ettikleri zaman hevai nesimînin yüksek kısımlarile temassı neticesinde sūr'atlerinin şiddetinden dolayı delk ile husule gelen harareten nâşi iştiâl ederler. Haceri Semavî de bunlardan düşer. Şihabların sūr'ati saniyede kırk ile yetmiş iki kilometre arasında tahavvül eder. Şihabların hareketi ne seyarelerin mahreki müstevîleri dahilinde ne de onlarla aynı cihette olmayıp bunlar mahreklerinin cinsine nazaran daha ziyade kuyruklu yıldızlara benzetildiği heyetcilerin ba'zısı bunları tecezzi etmiş kuyruklu yıldızların bir döküntüsü olarak

sh:»3051

mülâhaza etmek istemiştir. Şüphe yok ki şihab ve haceri semavî mes'elesi şimdiki ilmi hey'etin meb'nâsı olan cazibe kanununa tatbikan henüz izyah olunabilmekten uzaktır. Tesadüf sözleri karışan her hangi bir izyah da ilmî bir izyah olamayacağından bunlar esrarı Semavîyyeden ma'duddur. Fakat ilâhiyyat ilmine yükselindiği zaman bütün o tesadüflerin birer tesarruf olduğu anlaşılır. Her ne olursa olsun şu zâhir ki Şihablar hevâi nesimînin en yüksek hududu üzerinden zemîne doğru akan bir iştiâl ve ihtirak hadisesidir. Son nazariyyeye göre de demek oluyor ki bunlar yukarıdan bir bomba gibi gelip Arzın semti Semada olan hevasına nüfuz ederek iştiâl etmektedir ki bu ma'nâ, Sûrei Saffattaki « شِهَابٌ ثَاقِبٌ » mantukuna

tevfuk eder. Ve demek ki bu ihtirak ve iştiâl hevai Arzın Semaya doğru en yüksek hadlerine çıkıp gizlenmiş olan harurî kuvvetlerle bir temas halinde vukua gelmektedir. Bu gizli harurî kuvvetler ise biraz sonra âyette beyan olunacağı üzere Cinlerin, gizli Şeytanların yaradılmış oldukları « نَارُ سَمُومٍ » ile alakadardır. Ve işte Sûrei «Mülk» te ve Sûrei «Cin»de de geleceği üzere Kur'an da bil'hassa şunu haber veriyor ki şihablar Semaya doğru çıkmak isteyen Cin Şeytanlarına atılan bir takım semavî mermilerdir. Bunlardan mahiyet itibarile hem nücum hem taş hem ateş ma'nâsı vardır. Ve şu halde hikmeti ilâhiyye noktai nazarından bunların iştiâli bir takım kuvâ ve ervahı habîsenin ihtirak ve tardile alâkadardır. Tefsiri Kurtubî de der ki: şihablar bunları öldürür mü, öldürmez mi?. Bu hususta ihtilâf edilmiştir. İbni Abbas radiyallahü anhüma demiştir ki «cerheder, yakar yıkar, katletmez» Hasen ile beraber bir taife de katleder demişlerdir. Fakat evvelki esahtır. **اهـ** Bu şihabların İns Şeytanlarına recmolması ise ya bir ma'nevî recim olmaktan mecazdır, veya Cin Şeytanları dolayısıledir. Zira kulak hırsızlığını evvel emirde gizli Şeytanlar yapar.

sh.»3052

Ve âyetteki şihabın umumi mecaz tarikile maddî ve ma'nevîye şümulü siyakı beyana daha muvafıktır. Ve bu

siyakın zevkına irmek için Kur'an hakkındaki « وَأَنَا لَهُ لِحَافِظُونَ » ile Semâ hakkındaki «

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ » âyetleri beynindeki müşabehete dikkat etmek

lâzımdır. Ya'ni Kur'an Semâ gibidir. Sun-u kudreti ilâhiyye delâili ile dolu olan Semâ nasıl o ecrami

neyyireye ve büruci âliyesiyle nazırın için tezyin edilmiş ve Şeytanlardan mahfuz tutulmuş ve kulak

hırsızları oradan bir şihabi mübîn ile ta'kib edilmekte bulunmuş ise Kur'an da öyledir. Kevakib ve bürüc gibi

âyât ve süver ile nazmi bedîi kulûbı tâhire erbabı için tezyin edilmiştir. Ve o mücrimler gibi recîm

Şeytanlardan mahfuzdur. Onlar ona yükselemezler. İyman ve husni nazarla ahz-ü istima' edemezler. Olsa

olsa kulak hırsızlığı ederek şeytanet yapmak isteyenler bulunur ki bunları da mübîn bir şihab ta'kib

etmektedir. Ve Kur'anı mübînin bu şihabları ise o Şeytanlara, kâfirlere mücrimlere Cehennem ateşi ile

azâbı ilâhîyi gösteren inzâr âyetleridir.

Semâ böyle:

19. ﴿وَالْأَرْضِ﴾ Arza gelince: - eshabı nazar için kudreti ilâhiyye delâili onda da barizdir.

Sade ulûmı semaviyye değil, ulûmı arzıyye ile de tevhidi barî müsbettir. Ezcümle: ﴿مَدَدْنَاهَا﴾ onu

meddettik - sündürüp serdik (Sûrei Ra'd a bak) öyle ki bunda Şeytanlar da bulunabilir. Bununla beraber

﴿وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ﴾ ona oturaklı ağır dağlar da oturttuk

tartılı her şeyden bitirdik 20.

﴿وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ﴾ ve onda size ve

sizin razıkları olmadığını

sh:»3053

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ﴾ kimselere maişetler verdik 21. ve hiç bir

şey bulunamaz ki her halde onun hazineleri bizim indimizde olmasın -

﴿وَمَا نُنزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ﴾ fakat biz onu ancak bir miktarı ma'lûm ile indiririz. -

Serveti Dünya mütenâhî, kudreti ilâhiyye nâmütenahîdir.

22. ﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ﴾ Levakih olarak rüzgârlar da gönderdik - levakih,

«likah» tan lâkihanın cem'idir. Likah, aşî demektir. Lâkiha da aşılı veya aşıcı ma'nâlarına gelir.

Bu âyetin bu mazmunu da başlı başına bir mu'cize ilmiyyedir. İbni Abbastan bunun tefsirinde: rüzgârlar

eşcar ve sehabın levakihidir diye menkuldür. Hasen, Dahhâk, Katâde de bunu söylemişlerdir. Razî bunu

kaydettikten sonra der ki: erkek dişîye suyunu ilka edip de dişî hâmil olunca «

﴿لَقَحَتِ النَّاقَةُ وَالْقَحَاهَا الْفَحْلُ﴾ denilir ki erkek telkih etti dişî tuttu, hâmil oldu

demektir. Bunun gibi rüzgârlar da bulutların erkekleri mecrâsına caridir. İbni Mes'ud Hazretleri bu âyetin tefsirinde demiştir ki: Allah tealâ, riyahı sebaha telkîh için gönderir. Onlar da suyu hâmil olup bulutlara mecceder. Sonra sehabı sıkıştırıp bir likah gibi akıtır.» Bu iyzah rüzgârların sehabı ilkahını bir tefsirdir. Fakat eşcarı aşılmasının tefsirini zikretmemişlerdir. **أهـ**. Ya'ni âyetin berveçhi balâ birrivaye tefsirinde rüzgârların ağaçları da aşılacağı menkul olmakla beraber nasıl aşılacağı izah edilmemiş, bir müfessir olduğu gibi bir tabib dahi olan Fahri Razî için de bu nokta, meçhul kalmıştır. Gerçi ağaç aşılama eskiden beri ma'lûm bir şey ise de bununla ruzgârın bir münasebeti yoktu. Nebatatta rûzkârın yapabileceği bir telkîh yakın zamanlara kadar bilinmiyordu. Sûrei «Ra'd» da beyan olduğu üzere «

« مِنْ كُلِّ الشَّمْرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ » hakikati münkeşif olduktan,

ya'ni bütûn nebatatın

sh:»3054

çiçeklerinde erkek dişi çifti bulunduğu ve erkeğin dişiyi telkihile semereler hasil olduğu anlaşıldıktan

sonradır ki rüzgârların bir aşıcı hizmeti iyfa ettikleri anlaşıldı. Ve bu suretle «

« مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ » âyetinin de « وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ » âyeti gibi

meçhul bir hakikati ilmiyyeyi haber verdiği bin bu kadar sene sonra tebeyün ve tavazzuh etmiş ve

binaenaleyh bu âyetin de bir mu'cize olduğu tezahür eylemiştir.

İşte rüzgârlar, nâkıl ve nâşir oldukları için faydelerinden bilhassa birisi de böyle eşcar ve nebatatı aşılmasıdır. Bunun husulü için de rüzgârın bir kadri ma'lûm ile muvafık ve mülâyim bir surette esmesi lâzımdır. Yoksa telkih yerine tahrib olur. Rüzgâr, hevanın bir hareket ve cereyandır ki hevanın muhtelif surette ısınıp soğumasındaki tahavvülât ile husule gelir. Tabiatta bu tahavvülât ise hararet ve bürudet tabiatleri üzerinde hâkim bir te'sire mütevakıf olduğundan bütün rüzgârlar doğrudan doğru bir tasrifi ilâhî olduğu gibi bunların telkih yapacak bir derecede esmeleri de doğrudan doğru bir lûtfi rabbanîdir.

Bununla beraber düşünmeli su olmasaydı bu aşılar ne olur, hayat ne olurdu? Onun için rüzgârlara

bulutları da aşılatacak ﴿فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ Semadan bir su dahi indirdik -

yağmur yağdırdık ﴿فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ﴾ da onu size sunduk -tabiata kalsa ne rüzgâr eser ne telkih

olur, ne yağmur yağardı ﴿وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ﴾ onu hazînelerde saklıyan da siz

değilsiniz - ya'ni yağdıktan sonra dağlarda, pınarlarda, kuyularda, göllerde, havuzlarda, mahzenlerde,

küplerde, destilerde ilâh.. tutan da siz değilsiniz, biziz.

Burada rüzgârların irsal, suyun inzal ile ifadesi aynı zamanda bir de temsil iyma eder. Zira, «erselna»

irsali rüsülü,

sh:»3055

«enzelna»da inzali kitabı hatırlatır. Ve demek olur ki: işte Allah tarafından gönderilen Peygamberler de o riyahı levakî' gibidir; feyzî ilâhîyi hamil olarak kabiliyeti olanlara neşr-ü telkîh ederler. Kitabı münzel de, o mâi semâvî gibi mayei hayattır.

23. ﴿وَأَنَا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ﴾ Ve hiç şüphe yok ki biz, filvaki' hem hayat veririz

hem ölüm - bu, hiç delile muhtac olmıyan bedihî bir hakikattir. Fakat amma «ölünce mal ve milk

varislerimize kalırya mı diyecekler?» hayır ﴿وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ﴾ hepsine varis de ancak

bizizdir. - Bu Dünyada berhayat iken milk ve tasarruf iddia edenlerin ve edecek olanların hepsi fenapezir

olur. Milki mecazîleri, tasarruf sûriyeleri alınır da evvel ve âhir bakıy maliki mutlak azameti şanımla biz

kalırız.

24.

﴿وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ﴾

Kasem olsun ki sizin müstakdiminizi de bildik müstehirinizi de bildik - doğuşta ölüşte takaddüm eden,

miras bırakmak isteyen mütekaddiminizi de, teahhur eden, teahhur eden almak isteyen müteahhirinizi

de. Veya iymanda küfürde taatte ısyanda ön safta bulunmak isteyenleriniz de, geri kalan, geri kalmak

istiyenleriniz de ezelde velâyezalde hakikaten ma'lûmumuzdur.

25. ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ﴾ Ve senin o rabbındır ki - ya'ni seni halk ve terbiye

edip gönderen o tanrıdır ki ya Muhammed - onları her halde haşredecektir. - Ve müstakdimîn ve

müstehirîni akıbet Maşşere toplayıp hisaba çekecektir. Onun için şimdilik bırak o kâfirler yiyip içip eğlene

dursunlar. ﴿إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾ O rabbın - hakikaten alîm bir hakîmdir.

Filhakika :

sh:»3056

﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَآءٍ مَسْنُونٍ
﴿٢٧﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿﴾

Meali Şerifi

Filhakika biz insanı bir "salsâl" den, mesnun bir balçıktan yarattık 26 Cann, onu da bundan evvel «

« نَارِ السَّمُومِ » dan yaratmıştık 27

26. ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَآءٍ مَسْنُونٍ﴾

Kasem olsun ki biz insanı bir salsâlden, bir hamei mesnundan halkettik - ya'ni insan nev'ini ilk ibtida biz, tım

tıkır kuru bir çiğ çamurdan, tağyir ve tahvil ile sureti mahsusada yoluna konmuş kokar bir balçıktan yarattık.

SALSÂL, ses verir ya'ni vurulduğu zaman tıngırdar, kuru pişmemiş çiğ çamur «

« طِينٌ يَابِسٌ غَيْرٌ مَطْبُوخٌ يُصَلِّصُ » dir ki pişmiş olursa tuğla, kiremit gibi fahhar olur.

Netekim sûrei «Rahman» da « مِنْ صَلَّالٍ كَالْفَخَّارِ » buyurmuştur.

HAME, uzun müddet su ile yumuşayıp tagayyür etmiş cıvık kokar çamur ya'ni balçık demektir. Ki müfredi

« حَمَاءٌ » vezninde « هَمْزَةٌ » dir.

MESNUN, bunun tefsirinde müfessirîn, bir kaç kavi nakletmektedirler:

1 - İbni Sikkît demiştir ki Ebû Amri dinledim «Mesnun, mütegayyir demektir.» Diyordu. Bunun beyanında

Ebül'heysem de demiştir ki « سَنَّ الْمَاءُ فَهُوَ مَسْنُونٌ » denilir ki « تَغَيَّرَ » demektir. Ve

buna delil « لَمْ يَتَغَيَّرَ » dir ki « لَمْ يَتَسَنَّهْ » demektir. Zeccac da demiştir ki bu lâfız «

« أَنَّهُ مَوْضُوعٌ عَلَى سَنَنِ الطَّرِيقِ » dan seneni tarika ya'ni yol güzergâhına konulmuş

olmaktan me'huz dur. Çünkü böyle olan her hangi bir şey, tegayyür eder.

sh:»3057

2 - Denilmiş ki mesnun, mahkûk ya'ni sürtülmüş, kazınmış veya bilenmiş demektir ki taşı taşa sürtükleri

zaman « سَنَتَ الْحَجَرِ عَلَى الْحَجَرِ » ta'birinden me'huzdur. Netekim bileğiye «

سُنِّ مَسْنٌ » ve sürtülürken ikisinin arasından çıkan kazıntıya « سُنِّ » denilir ve bu kokar da. Binaenaleyh

tegayyür ve intan bunun da lâzımıdır.

3 - Ebû Ubeyde demiştir ki «Mesnun» masbub ya'ni dökülmüş demektir. «

سَنَ الْمَاءِ عَلَى وَجْهِهِ سَنًا » denilir.

4 - Sibeveyh demiştir ki «mesnun» bir suret ve misal üzere musavver demektir. Yüzün bir sureti

mahsusası demek olan « سَنَةُ الْوَجْهِ » den me'hurdur. Ve her hangi bir şey'in sünneti ta'biri de

bundan me'huzdur ki mev'zuun aleyhi olan misali demektir. « حَمًّا مَسْنُونٌ » Bu surette الخ

insan sureti nev'iyyesi için sünnet olan bir sureti mahsusaya ifrağ edilmiş bir balçık demek olur. Sonra «

صَلْصَالٌ » e sıfat olmasıdır ki « bir من حَمًّا مَسْنُونٌ » terkinde de iki vecih, vardır. Birisi «

sureti mahsusada tasvir edilmiş, ta'biri âharle kalıba dökülmüş bir balçıktan mütehassıl bir salsâlden»

demek olur. Ebül'baka ve Zemahşerî bunu tercih etmişler ise de müfid değildir. Zira kuru çamuru yaşımdan

husule geldiğini anlatmak lüzumsuz olduğu gibi insan hamırının salsal halinde iken insan suretinde

bulunduğu da umumiyetle müsellemi değildir. İkincisi bedel olmasıdır ki salsalden bir hamei mesnundan

demek olur. Ebû Hayyanın zikrettiği veçhile çoğu, bedel olmasını tercih eylemiştir. Biz de bunda ısrar etmek isteriz.

Evvelâ salsâl, sonra da ondan bir sureti mahsusaya ifrag olunup insan mayasını teşkil etmiş olan hamei mesnun yapılmış ve insan ondan halk-u tesviye edilmiş demek olur. Ve şu halde salsal, su ile ihtilât ettikten sonra süzülüp

sh:»3058

kuru çamur haline gelmiş bulunan, Arzın rütubetten half olan taktakir halini irae eder ki tabiat i'tibarile bunda hayat tasavvur olunamaz. Ve bunun bilhassa «salsâl» ta'birile ifadesi, insanın Arzdan bir eseri tabiat olarak zuhuru mümkün olamayacağını kemali vuzuh ile anlatmak içindir. Öyle ya tam taktır bir kuru çamurun tabiatı, hayata ne kadar zıddır. Tabiate kalsa bunda insan veya hayvan şöyle dursun bir ot bitmek imkânı bile yoktur. Fakat şu muhakkak ki bundan insan yaratılmıştır. Bu ise doğrudan doğru Allah tealânın sun'ı kudretine, ilm-ü hikmetine delili bahirdir. Tabiat, kendine bırakılınca hiç değişmemesi iktiza ederken Allah tealâ onu yumşatıp tagyir ederek bir balçık haline tahvil etmiş ve o balçığa sun'-u Hikmetile öyle bir

sünnet vermiştir ki bununla hılkati insan için mesnun olan ya'ni sünneti ilâhiyye cereyan etmekte bulunan

maya husule gelmiştir. Binaenaleyh diyebiliriz ki « hamei mesnun » insan tohumu olan nutfedir. Filvaki'

nutfe her ma'nâsiyle mesnun ya'ni hem mütegayyir, hem mahkûk, hem masbub, hem de bir sünnet üzere

musavver bir balçıktır. Bu mesnun balçığa « طين لآزب » yapışkan bir çamur», «

سُلَّالَةٌ مِنْ مَّاءٍ مَهِينٍ » sülâle olmuş hakır bir su», «nutfei emşac» demek de sahihtir. Bu

mefhum, nev'i insanın bütün efradında sadıktır. Ancak insanın ilk ferdi olan Âdem, ilk insan olduğu gibi

onun yaradıldığı o mesnun balçık da ilk evvel onda sünnet olmuş ilk tuhumdur. Hasılı Âdem, dahi ilk olarak

nutfe mahiyetini almış bir balçıktan yaradılmıştır. « خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ » Onun

hakkında da sadıktır. Şu kadar ki o nutfe, bir insan ile mesbuk değildir. Onun istifası evlâdı gibi bir insan

bedeninde vaki' olmamıştır. Bununla beraber elhâlete hâzihi bütün insanlarda onun gibi salsâlden bir

hamei mesnundan halkedilmektedir. Şu fark ile ki bu hamei mesnun, insanın tegaddi ettiği nebatat ve

hayvanat bünyelerinden geçerek yine bir insan bünyesinde istifasını bulmaktadır. İşte insan denilen

mahlûk, esas i'tibarile hakır bir şeydir. Allah tealânın ilm-ü hikmetini, sun'ı kudretini anlamalı ki şu kuru

topraktan öyle mesnun bir balçık yapmış ve o kokar balçıktan insan yaratmaktadır.

27. ﴿وَالْجَانَّ﴾ Cannı de - Cinn cinsini teşkil eden gizli mahlûku da

﴿خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ﴾ ondan evvel nari semumdan ya'ni şiddetli sam

ateşinden halketmiştik.

SEMUM lügatte ateş alevi gibi esen sıcak rüzgâra itlak edilir ki sam yeli ta'bir olunur. Ve harur dahi

denilir. İbni Cerîrin beyanına göre ba'zı ehli Arabiyye harurı gündüz esene tahsis etmiştir. Bir hadîsi şerifte

de semumun bir Cehennem yalını «lefhi Cehennem» olduğu haber verilmiştir.

SAMM, semm maddesinden fail, semum de onun mübaleğası feul sıgasıdır. Sem, zehir, bir de

«semmülhiyat» gibi ince delik ma'nâsına gelir. Netekim bedendeki terin çıktığı ve havanın nüfuz ettiği gizli

deliklere «mesemme», ceminde «mesâmm veya mesammât» ve cem'ulcem'inde «mesâmmat» denilir.

Binaenaleyh sâmm ve semum, mesâmmate nüfuz edici veyahud zehirleyici mefhumlarını ifade eder. Ve o

rüzgârın bu nam ile tesmiyesi de bu haysiyetlerden birisini veya her ikisini mülâhaza i'tibariledir. Cânın

narı semumdan halkedilmiş olması, Cin ve Şeytanın insana gizli mesammatından hulûl edecek, zehirleyecek, yakacak bir mahiyette olduğunu iş'ar eder. İbni Abbastan merviydir ki «şu bildiğimiz semum, cânının çıktığı semumun yetmiş cüz'ünden bir cüz'üdür» demiş. Demek insan yaradılmazdan evvel, cânının halkedildiği sırada Arz çok dehşetli ateşler saçıyormuş.

Şimdi düşün o vakti ki :

﴿ ۲۸ ﴾ وَاذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَالِقٌۢ بَشَرًا مِّنْ صَلٰٓصَالٍ
مِّنْ حَمَآءٍۭ سَوۡیٰتٍۭ ﴿۲۸﴾

sh:»3060

﴿ ۲۹ ﴾ فَاِذَا سَوَّیْتَهُۥ وَنَفَخْتَ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِیْ فَقَعُوۡا لَهٗ سَاجِدِیۡنَ
﴿ ۳۰ ﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُوۡنَ ﴿۳۰﴾
﴿ ۳۱ ﴾ اِلَّا اِبْلِیۡسَۙ اَبٰی اَنْ یَّكُوۡنَ مَعَ السَّاجِدِیۡنَ ﴿۳۱﴾ قَالَ

يَا ابْلِيسُ مَا لَكَ اِلَّا تَكُوْنَ مَعَ السَّاجِدِيْنَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ
لَا سَجِدًا لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَامِسُونٍ ﴿٣٤﴾ قَالَ
فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ ﴿٣٥﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلَى يَوْمِ
الدِّيْنِ ﴿٣٦﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِي اِلَى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿٣٧﴾ قَالَ
فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ﴿٣٨﴾ اِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ
﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا اَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ
وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٤٠﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِيْنَ ﴿٤١﴾
قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيْمٌ ﴿٤٢﴾ اِنْ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ
عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِيْنَ ﴿٤٣﴾ وَاِنَّ جَهَنَّمَ
لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٤٤﴾

sh:»3061

﴿٤٤﴾ لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُوْمٌ ﴿٤٥﴾
اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُوْنٍ ﴿٤٦﴾ اُدْخُلُوْهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِيْنَ
﴿٤٧﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُوْرِهِمْ مِنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ

مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٨﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا
بِمُخْرَجِينَ

Meali Şerifi

Ve düşün o vakti ki Rabbin Melâikeye: ben, demişti: salsâlden, mesnun bir balçıktan bir beşer
halkedeceğim. Binaenaleyh onu tesviye ettiğim ve içine ruhumdan nefheylediğim vakit derhal onun için
secdeye kapanın 29 Onun üzerine Melâike, hepsi toptan secde ettiler 30 ancak İblis secde edenlerle
beraber olmaktan ibâ eyledi 31 Ya İblis, dedi: sen neye secde edenlerle beraber olmadın? 32 Benim, dedi:
bir salsâlden, bir mesnun balçıktan yarattığın bir beşere secde etmem kabil değildir 33 O halde, dedi: çık
oradan çünkü sen racîmsin 34 Ve bu lâ'net ceza gününe kadar üzerindedir 35 Rabbim! dedi, öyle ise bana
onların ba's olunacakları güne kadar mühlet ver 36 Haydi dedi: sen vakti ma'lûm gününe kadar mühlet
verilenlerdensin 37-38 Rabbim, dedi: beni azdırmama kâsem ederim ki her halde ben onlar için Arzda
tezyinat yapacağım ve hepsini iğvâ edeceğim 39 Ancak içlerinden ihlâs verilen kulların müstesnâ 40 Bu,
dedi: bir câdde "teahhüd ederim" dos doğru 41 Hakikat o kullarım, senin onlar üzerine bir sultan yoktur,
ancak azgınlardan sana uyanlar başka 42 Elbet bunların da hepsinin mevdleri şüphesiz Cehennem 43

Onun yedi kapısı vardır, her kapıya onlardan bir cüz'i maksûm 44 Elbette müttekiyeler, Cennetler,

sh:»3062

pınarlar içinde 45 Girin onlara selâmetle emîn emîn 46 Sinelerindeki kînleri soymuşuzdur da ihvan olarak

köşkler üzere karşı karşıya otururlar 47 Orada kendilerine hiç bir zahmet tokunmaz, onlar oradan

çıkarılacak da değildirler 48

28. ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَأِكَةِ﴾ Rabbin Melâikeye demişti:

﴿أِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ﴾ muhakkak ben, kuru

çamurdan, mesnun balçıktan bir beşer halkedeceğim 29. ﴿فَإِذَا سَوَّيْتَهُ﴾ binaenaleyh ben, onu

tesviye edip - o balçığa tam bir beşer hilkatine, muntazam bir insan kıvamına koyup

﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي﴾ içine ruhumdan nefhettiğim vakit - burada « رُوحِي »

izafeti bir izafeti teşrif, nefih ta'biri de bir temsildir. Ya'ni maddenin isti'dadını kemale getirip bâtınına «

﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾ mantukunca ilâhî bir emrolan ruhtan feyz verdiğim vakit

﴿فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ﴾ onun için secdeye kapanıp - Allahın emrine mutî' olarak yere düşün,

o ruh bulunan insana inkiyad edin, işte Allah, o balçuktan halkettiği beşeri ruhiyle böyle yükseltmişti. Bunun

üzerine bak ne oldu?

30. 31. ﴿فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ . إِلَّا ابْلِيسَ﴾ ilâ

âhirilkissa, sûrei «Bakare»ye ve sûrei «A'raf» a bak.

38. ﴿إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ﴾ Ya'ni ba's gününe kadar değil, indallah ma'lûm

ecel gününe kadar - ki «

«وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ» ile

beyan buyurulan nefhai ûlâ günüdür.

Ahnef ibni Kaysten menkuldür ki «medineye vardım demiş, muradım Emîrül'mü'minîn Ömer «radiyallahü

anh» idi. Bir de vardım ki büyük bir halka toplanmış orada

sh.»3063

Kâ'bül'ahbar, nâsa va'zediyor, diyordu ki: «Âdem aleyhisselâma vefat emri geldiği zaman ya rabb,

düşmanım İblis, beni meyyit halinde görünce kendisi yevmi Kıyamete kadar inzar edilmiş olmakla
sevinecek, bana şematet edecek dedi. Cevab verildi ki: Ya Âdam, sen Cennete iade olunacaksın o lâîn ise
evvelîn-ü âhîrînin adedi kadar ölüm acısını tatmak için intizara te'hîr olunacak, sonra Âdem, Melekül'mevte,
ona ölümü nasıl tattıracağını? Vasfını anlat, dedi. Vâktâ ki tevsîf etti, Âdem: ya rabbi! kâfi dedi. bunun
üzerine nâs, heyecane geldiler de Kâ'be ya Ebâ İshak dediler o nasıl? Kâ'b iba etti, ilah ettiler,
binaenaleyh dedi ki: Allah, sübhanehu nefhai ûlâ akıbinde Melekül'mevte diyecek ki sana yedi Semâ ve
yedi Arz ehalisinin kuvvetini verdim ve bu gün sana bütün suth-u gadab kisvesini giydirdim. Gadab-ü
satvetimle in, o racîm İblîse, Artık ona ölüm acısını tattır, sekaleynden evvelîn-ü âhîrînin acılarını ed'afen
müdaafe muhtevi olmak üzere bütün illet ve emrazı yüklet. Beraberinde gavz-u gadabla dolgun yetmiş bin
zebanî, her birile de Cehennem zencirlerinden tomruklarından zencirler, tomruklar bulunsun. Cehennem
kancalarından yetmiş bin kanca ile o lâînin kokmuş canını çekip çıkarın. Malike de çağır niyran kapılarını
açsın. Binaenaleyh Melekül'mevt öyle bir suret ile inecek ki ona Semavât ve arazîn ahali baksın hevlinden
derhal ölürlerdî. İnecek, İblise varıp «dur, ya habîs! Artık sana ölümü tattıracağım, çok ömür sürdürdün nice
karinler idlâl ettin, işte bu o vakti ma'lûmdur.» Diyecek lâîn Meşrika kaçacak, bakacak Melekül'mevt
gözlerinin önünde, Mağribe kaçacak yine gözlerinin önünde, denizlere dalecek denizler kabul etmeyecek,
hasılı Arzın her tarafına kaçacak sığınacak kurtulacak hiç bir mahîs-u melâz bulamayacak, sonra Dünyanın

ortasında, Âdemin kabri yanında duracak veya Meşriktan Mağribe, Mağribden Meşrika topraklarda

sürünerek nihayet Âdem

sh:»3064

aleyhisselâmın hübüti ettiği mevzıa varınca Arz, bir kor gibi olacak Zebanîler kancaları takıp didikleyecekler

de didikleyecekler. «وَالَىٰ حَيْثُ يَشَاءُ اللَّهُ» nez-u azâb içinde kalacak. O böyle can

çekiştirirken Âdem ve Havvâya da kalkınız düşmanınız ölümü nasıl tatıyor, bakınız denecek, kalkacaklar,

onun çektiği azâbın şiddetine bakacaklar da «ya rabb, bize ni'metini itmam eyledin» diyecekler. اهـ .

O vakit ma'lûme kadar inzar müsaadesini alan İblîs 39. ﴿قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي﴾

yarabbi! dedi: beni azdırmana kalem ederim ki veya azgınlığıma hukmetmen sebeble - ya'ni nezdi haktan

matrud, hayr-u rahmetten teb'id edilmiş bir mel'un böyle bir inzar ve imhal müsaadesine nail olunca şımarır

da onu azgınlığına bir teşvik telâkki eder. Böyle şımartman hakkı için veya çamurdan halkolunanı istihkar

edip secde etmediğimden dolayı benim azgın âsi olduğuma hukmeylemekliğin vesilesile

﴿لَا زِينَةَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ her halde ben, onlar için Arzda tezyinat yapacağım -ya'ni

maddelerini bahane ederek o kuru çamura o kokar balçığı onlar için süsleyip insanlığın asıl medarı i'tilâsı

olan ruhtan daha hoş daha müzeyyen daha kıymetli göstereceğim.

﴿وَلَا تُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ Ve her halde hepsini iğva edeceğim 40.

﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ﴾ ancak içlerinden muhlâsın kulların müstesna -

ya'ni halıs taatin için seçilmiş lekesiz has kulların aldanmazlar. İbtida beşerin maddesine bakarak alel'itlak

süfliyyetine hukm eden, ve onlara tehakküm edebileceğine kail olan İblîsin burada bu istisnası şüphe yok

ki intakı hak olan bir i'tiraftır. Onun için:

41. ﴿قَالَ﴾ Allah tealâ, buyurdu ﴿هَذَا﴾ işte bu - dediğin, sahiblerini istisna ederek

azıtamıyacağını i'tiraf eylediğin o ihlâs

sh:»3065

ve tevhid ﴿صِرَاطٌ﴾ bir câdde, bir kanundur ki ﴿عَلَى﴾ bana aiddir. - Ya'ni bana iysal eder

yahud ben keflim ﴿مُسْتَقِيمٌ﴾ dos doğdur. - Yahud; işte benim teahhüd eylediğim dos doğru yol,

kanunı hak şudur :

42. ﴿لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾ Hakikaten kullarım ﴿أَنْ عِبَادِي﴾

üzerine senin sultanın yoktur. -Ya'ni ne kavlen ilzam edecek hucdetin, ne fi'len tasallut ve tasarruf edecek

kudret-ü saltanatın yoktur. ﴿إِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾ Ancak sana ittiba' eden

azgınlar müstesna - ya'ni ancak bunları sürükleyebilirsin. Fakat o da senin sultan ile değil onların

ihiyarlarını sui isti'mal ederek sana uymaları arkana düşmeleri dolayısıyla. Yoksa muhlaslara tasallut

edemediğin gibi diğerlerine de edemezsin. Netekim sonunda «

وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيَ ۗ
فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ» diyeceği sûrei «İbrahim» de beyan olunmuştur.

43. ﴿وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ Şüphesiz Cehennem de onların

muhakkak mev'ididir. - O İblîs tebaası azgınların metbu'lariyle beraber cümlesinin mev'ud yerleridir. 44.

﴿لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ﴾ Onun, o Cehennem'in yedi kapısı vardır. - Ya'ni gireceklerin

kesretinden dolayı yedi medhali veyahud azgınlığın enva' ve derecatına göre evvelâ Cehennem, sonra

Lezâ, sonra Hutame, sonra Saîr, sonra Sekar, sonra Cahîm, sonra Hâviye namında yedi tabakası vardır.

﴿لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ﴾ Ki her kapı için onlardan (o azgınlardan) bir cüz,

taksim olunmuştur. - Ebüssüüd tefsirinde ihtimal ki, der, yediye hasrı mühlikâtın havâssı hamse

mahsûsatile kuvvei şehevîyye ve gadabiyye muktezeyâtına munhasır olmasındandır **أهـ**. Maamafih

bunda diğeri bir ihtimal vardır ki lisanı şeri'

sh:»3066

noktai nazarından daha ma'kuldür. Zira Cehennem kapılarının yedi olması ile Cennet kapılarının sekiz

olması arasında bariz bir münasebet vardır. Bu münasebetle denebilir ki bu kapıların a'zayı mükellefe ile

alâkadar olması melhuzdur. Ma'lûm ki nefsi insanînin a'zayı mükellefesi sekizdir: kalb, lisan semi', basar, el,

ayak, ağız, ferc, bunların birisi zahir birisi batındır ki o da kalbdır. Doğrudan doğru hakka nazır olan kalb

kapısı açık olursa bu sekiz a'zanın her biri emri hakk üzere hareket ederek Cennete birer medhal olabilir.

Ve bu suretle Cennete sekiz kapıdan girilir. Fakat batından ruh körlenmiş, kalb kapısı kapanmış bulunursa

zahirdeki yedi a'zanın her biri Cehenneme açılmış birer medhal olurlar. İşte Cennet kapıları sekiz olduğu

halde Cehennem kapılarının her birine bir cüz'i maksum olmak üzere yedi olması Allahü a'lem bu hikmete

mebnîdir. « **وَنَفَّخَتْ فِيهِ مِنْ رُوحِي** » mazheriyyetile iman ve ma'rifet kapısı olan kalb,

Cehenneme kapalıdır. Ondan yalnız Cennete girilir. Allaha irilir. Kalbi açık olan Şeytana uymaz, Allaha

küfr-ü isyandan tevakkı eder.

Onun için:

45. ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ﴾ Her halde müttekiler - Şeytana uymaktan sakınan, küfr-ü isyandan korunanlar ﴿فِي جَنَّاتٍ وَعَيُْونٍ﴾ Cennetler ve pınarlar içinde müstekirdirler. - Ey müttekiler, 46. ﴿أَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ أَمِينٍ﴾ ona selâm ile kemali selâmet ve emniyyet

içinde giriniz. - Ya'ni ey insanlar, ey Muhammed ümmeti İblîs tebaası olmaktan sakınıınız, Allahın

vikayesine, tevhid ve islâm dinine, Allahın Resulüne ittiba' ediniz, kalbinizden gıll-ü gışşi atıb mütteki

olunuz da müttekiler yeri olan o Cennât-ü uyüne emniyyetler içinde güle güle selâm ile dahil olunuz. O

Cennât-ü uyün her vechile korunmuş, emîn ve salim bir darüsselâmdır.

sh:»3067

Ona haricden tecavüz olunamıyacağı gibi 47.

﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ﴾ biz onların, o Cennat-ü uyündeki müttekilerin

sinelerindeki ilişkileri, kinleri de soymuşuzdur. - Ehli Cennetin gönüllerinde gıl-ü gış kalmaz, hıkd-ü kin

durmaz. Ya'ni ittikai islâmın şiarından birisi de kin tutmamaktır. Allah, mütteki kalblerde kin bırakmaz.

Mazıde olmuşsa siler. Netekim Hazreti Aliden menkuldür ki: «ümid ederim, demiş, Osman ve Talha ve

Zübeyr ile ben bunlardan olayım» «رِضْوَانُ لِلَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ»

﴿عَلَى سُرِّ مُتَقَابِلِينَ﴾ Öyle ki hepsi ihvan olarak ﴿اِخْوَانًا﴾ mütekabil tahtlar,

karşılıklı köşkler üzerinde mahabbet ederler. - Ya'ni hiç biri diğesine sırtını dönmeksizin yüz yüze sevişe

sevişe yaşarlar. 48. ﴿لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ﴾ Orada onlara hiç bir zahmet messetmez -

her ne arzu ederlerse zahmetsiz, meşakkatsiz husule geliverir «وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ»

hem oradan çıkarılacak da değillerdir. - Ebeden muhalleddirler.

Resulüm!

﴿٤٩﴾ نَبِيُّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٠﴾ وَأَنَّ
عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥١﴾

Haber ver kullarıma ki hakikat ben, benim öyle gafur, öyle rahîm 49 Bununla beraber azâbım da azâbı

elîm 50

sh:»3068

Bunları mazîden ba'zı misallerle izzah etmek üzere:

﴿٥١﴾ وَنَبَّأَهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿٥٢﴾ إِذِ دَخَلُوا عَلَيْهِ
فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٣﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ
إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٤﴾ قَالَ أَبَشْرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ
الْكِبَرُ فِيمَ تَبَشِّرُونَ ﴿٥٥﴾ قَالُوا بَشْرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ
الْقَانِطِينَ ﴿٥٦﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ
﴿٥٧﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا إِنَّا
أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمَنْجُوهُمْ

﴿٦٠﴾ إِلَّا امْرَأَتُهُ قَدَرْنَا أَنَّهُا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦١﴾
فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ
﴿٦٣﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٤﴾
وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَنَا لَصَادِقُونَ ﴿٦٥﴾ فَاسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ
الَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ
تُؤْمَرُونَ ﴿٦٦﴾

sh:»3069

﴿٦٦﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هُوْلَاءِ مَقْطُوعٌ
مُّصْبِحِينَ ﴿٦٧﴾ وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالَ
إِنَّ هُوْلَاءِ ضِيفَىٰ فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٩﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزَوْنَ
﴿٧٠﴾ قَالُوا أَوْلَمْ نُنْهَكْ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هُوْلَاءِ
بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧٢﴾ لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿٧٣﴾ فَآخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٤﴾ فَجَعَلْنَا
عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٥﴾ إِنْ
فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٦﴾ وَأِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ

﴿٧٧﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٨﴾ وَاِنْ كَانَ
اَصْحَابُ الْاٰيٰتِ لَظٰلِمِيْنَ ﴿٧٩﴾ فَاَنْتَقَمْنَا مِنْهُمُ وَاِنَّهُمَا لَبِآمَامٍ
مُّبِيْنٍ ﴿٨٠﴾ وَّلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحَجْرِ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٨١﴾
وَاتَيْنَاهُمْ اٰيٰتِنَا فَكَانُوْا عَنْهَا مُعْرِضِيْنَ ﴿٨٢﴾ وَكَانُوْا يَنْحِتُوْنَ
مِّنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا اٰمِنِيْنَ ﴿٨٣﴾ فَاَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ
مُصْبِحِيْنَ ﴿٨٤﴾

sh:»3070

﴿٨٤﴾ فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٨٥﴾

Meali Şerifi

Hem onlara İbrahimin müsafirlerinden bahs et 51 O vakit ki yanına girdiler de, selâm dediler, biz dedi:

sizden cidden korkuyoruz 52 Korkma, dediler: biz sana alim bir oğul tebşir ediyoruz 53 Benimi, dedi: tebşir

ettiniz? Bana ihtiyarlık gelib çatmışken, artık beni ne suretle tebşir edersiniz? 54 Seni dediler: emri hakkile

tebşir ettik, onun için ümidi kesenlerden olma 55 Rabbinin rahmetinden, dedi: sapkınlardan başka kim ümidi keser? 56 Ey mürseller, dedi: bunu müteakıb me'muriyyetiniz nedir? 57 Haberin olsun dediler: biz mücrim bir kavme gönderildik 58 Ancak ali Lût müstesna biz onların hepsini behemehal kurtaracağız 59 Ancak karısını takdir ettik o muhakkak kalacaklardandır 60 Bunun üzerine vaktâ ki Ali Lûta mürseller geldiler 61 Siz, dedi: cidden ürkülecek bir kavmsiniz 62 Yok dediler biz sana onların şekkedip durduklarını getirdik 63 Ve sana emri hakkile geldik, emin ol biz sadıklarız 64 Hemen gecenin bir kısmında ehlini yürüt ve sen arkalarından git ve içinizden hiç bir kimse ardına bakmasın, emrolunduğunuz yere geçin gidin 65 Ona kat'î olarak şu emri vahyettik: sabaha çıkarlarken şunları arkaları kat'iyyen kesilecek 66 Şehir ahalişi de haber alıb keyf içinde gelmişlerdi 67 Amanın dedi onlar benim müsafirlerim, artık beni rüsvay etmeyin 68 Allahtan korkun, beni utandırmayın 69 Seni dediler, âlemden nehyetmedikmi? 70 Tâ şunlar kızlarım, eğer yapacaksanız dedi 71 Resulüm! ömrüne kaseş olsun ki hakikaten onlar serhoşlukları içinde ne halt ettiklerini bilmiyorlardı 72 Derken işrak vaktine girdikleri sırada bunları o sayha tutuverdi 73 Derhal şehirlerinin üstünü altına getiriverdik ve üzerlerine siccilden taşlar yağdırdık 74 elbette bunda fikr-u firaseti olanlara âyetler var75 Hem o harabe yol üstünde duruyor 76 elbette bunda iymanı

olanlar için bir âyet var 77 Hakikaten eshabı eyke de zalimler idi 78 Onlardan da intikam aldık, ikisi de ap

açık önde bulunuyor 79 Hakikaten eshabı hicir dahi Peygamberleri tekzib ettiler 80 Ve biz onlara

âyetlerimizi vermiştik de ondan i'raz ediyorlardı 81 Dağlardan emniyetli emniyetli evler yontuyorlardı 82

Bunları da sabahleyin sayha tutuverdi 83 De o kesb ede geldikleri şeylerin kendilerine hiç faidesi olmadı

84

78. ﴿أَصْحَابُ الْآيِكَةِ﴾ - Eyke, Leyke gibi sık birbirine karışmış ağaç demektir. Eshabı

Eyke de eshabı Medyen gibi Şuayb aleyhisselâmın meb'us olduğu bir kavmdir ki yerleri ağaçlık

olduğundan bu nam ile tesmiye olunmuştur. Rivayete göre ağaçların mukul ya'ni Günlük ağacı imiş

79. ﴿فَأَخَذَهُمْ عَذَابٌ يَوْمِ الظُّلَّةِ﴾ - Sûrei «Şuarâda» ﴿فَأَخَذَهُمْ عَذَابٌ يَوْمِ الظُّلَّةِ﴾

bak. ﴿وَأَنْهَمَا﴾ hakikaten ikisi de -ya'ni kavmi Lûtun südumu harabesile Eyke ve yâhud Eyke ile

Medyen ﴿لَبِامَامٍ مُّبِينٍ﴾ açık yolda, göz önündedirler.

Daha evvel 80. ﴿وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ﴾ kasem olsun ki Hiciriler - ya'ni

Hicir nam mahalde helâk olmuş olan Semud kavmi ﴿الْمُرْسَلِينَ﴾ Allahın gönderdiği

Peygamberleri ya'ni Salih aleyhisselâmi ve dolayisile bütün Peygamberleri tekzip eylemişlerdi 81.

﴿وَاتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا﴾ biz onlara âyetlerimizi dahi vermiştik - o Peygamberlerle mu'cizeler de göstermiştik ﴿فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾ de onlar bunlardan ı'raz ediyorlardı. -

Bakmıyorlar, aldırıyorlardı.

82. ﴿وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا﴾ ve dağlardan evler yontuyorlardı

- böyle san'atkâr ve

sh:»3072

kuvvetli idiler. Bu suretle ﴿أَمِينٍ﴾ emîn bir halde bulduklarına kail oluyorlardı. - San'atlerine,

kuvvetlerine, evlerinin, kal'alarının sağlamlığına güveniyor, bunları yıkılmaz, tahrib olunmaz, kendilerini

azâb ve helâkten korur sanıyorlar.

83. ﴿فَاخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ﴾ derken bir sabah kendilerini o sayha

yakalayiverdi - azâbın va'dolunduğu dördüncü günün sabahı tepelerinde patlıyan sayhai helâk ki onu bir

recfe ya'ni zelzele ta'kib etmişti (Sûrei A'rafa ve Sûrei Hude bak) 84.

﴿فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ de kesbedegeldikleri şeyler kendilerini

kurtarmadı - o güvendikleri san'atler, kuvvetler, uğraşp kazandıkları servetler, yaptıkları evler, kal'alar hiç

bir şey'e yaramadı.

Lâkin sa'y-ü kesb, müfid olmalı değil mi idi? Neden olmadı? denilecek olursa:

﴿٨٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ
وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ
هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٧﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي
وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٨﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ
أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٩﴾

﴿٨٩﴾ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿٩٠﴾ كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى
الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩١﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴿٩٢﴾ فَوَرَبِّكَ
لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾

Meali Şerifi

Öyle ya biz Samavât-ü Arzı ve mabeynlerini ancak hakkile halkettik ve elbette saat muhakkak gelecek,

şimdi sen safhı cemil ile muamele et 85 Çünkü rabbın o öyle hallâk öyle alîm Celâlim hakkı için sana «

سبع مثانی yi ve Kur'anı azimi verdik 87 Sakın o kâfirlerden bir takımlarını zevkıyap ettiğimiz

şeylere göz atma ve onlara karşı mahzun olma da mü'minlere kanadını indir 88 Ve de ki haberiniz olsun;

ben o nezîri mübînin ben 89 Tıpkı indirdiğimiz gibi o taksimcilere O, Kur'anı kısım kısım tefrik edenlere 91

Ki rabbın hakkı için, biz onların hepsine mutlak ve muhakkak soracağız 92-93

85.

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ﴾

Öyleya biz Semavât ve Arzı ve bunların aralarındakileri ancak hakkile halkettik - bâtil ve biyhude olarak

değil haksızlıkla da değil, hak tealâ tarafından bir vechi hakkile yaratılmıştır. Hepsi adl-ü hakkile kaim ve hukukî mahsusaya haizdir. Ve bütün bu hukul-un muhafazası Hak tealânın hakkıdır. Onun için hak ve hukuk tanımayan, âyâtı hakkı inkâr eden haksızların ihlâk-ü ta'zibi ile mes'uliyeti bütün kâinatın hukukî umumiyyesi muktezayatından bir hak ve hakkı iptale masruf olan kesiblerin hakkı da batıl ve heder olmaktadır.

sh:»3074

﴿وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ﴾ Ve hak budur ki saat her halde gelecektir. - De seni tekzib

edenlerin Allah o vakit cezalarını verecektir. Ey Resuli hak ﴿فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ﴾

binaenaleyh sen şimdi safhı cemîl yap - husni suretle i'raz et aldırma, cezalarında isti'cal etmeyip

eziyetlerine tehammül ederek hılm ile muamele et 86. ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ﴾

muhakkak ki senin rabbın yegâne hallâk - seni ve onları ve sair mevcudatı yaratan ve çok yaratıcı olan ve

alel'ittlak halıklık münhasıren kendisinin hakkı bulunan bir halıktır ki daha neler yaratır neler, hem

﴿الْعَلِيمُ﴾ yegâne alîmdir. - Senin ve onların ve bütün mahlûkatın ahvalini tafsilâtile bilir. Aranızda

cereyan eden şeylerden hiç biri ona hafî değildir. Binaenaleyh her hususta ona i'timad etmek, onun

hukmüne tefvîz eylemek, gerektir. O biliyorken bu gün saffı cemîl, senin için seyften daha muvafık, daha hayırlıdır.

87. ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾ Kasem

olsun ki sana seb'an minel'mesaniyi ve o büyük Kur'anı verdik - « مثنى » nın veya « مثناة » ın cem'i

olan mesanî kelimesi çok ma'hidar, çok cem'iyetli bir kelimedir. Ki tesniye ve istisnâ maddesi olan «

ثنى » den de, « ثنا » dan da müştakolabilir. Ezcümle bükülmek, kıvrılmak veya katlanmak veya tekrar

edilmek suretile ikilenen veya diğer bir şey' zammile takviye veya tenvi' edilen her hangi bir şey'e «

مثنى » denilir ki ikişer, ikili, mükerrer, bükülü, müekked, muhkem, çifteli, büküm, bükümlü, büküm yeri'

katlı, kıvrım, kıvrımlı kıvrak, cilveli ma'nâlarına gelir. Bu suretle her hangi bir şeyin kuvvelerine katlarına,

kıvrımlarına « مثنى » denildiği gibi hayvanın dizlerine ve dirseklerine « مثنى الدابة » ve bir

vâd'inin büküntülerine, dönemeçlerine « مثنى الوادى » kezalik

sh:»3075

Musikîde ikinci tele veya çifte tellilere « مثنى » denir. « مثنى » ve « الا يادى » atıyye ve

ihsanı tekrar etmek demektir. İbni Ceririn İbni Abbastan bir nakline göre mesânîde müstesnalık ma'nâsı

dahi vardır. Zira istisnâ dahi seniyyeden müştaktır. Bükülmüş ipe veya ipliğe mimin fethi veya kesrile «

مِثْنَةٌ» denildiği gibi terci' ve tekrar ma'nâsı i'tibarile tarab ve terennüme veya ikişerli ma'nâsı mesnevî

ta'bir ettiğimiz nazme dahi «مِثْنَةٌ» denilir. Bir de «isna» dan mimin zammile «مِثْنِي» nın cem'i

olabilir ki makarrı sena demek olur. Sonra «

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثْنًا تَقْشَعُرُ مِنْهُ
جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى
ذِكْرِ اللَّهِ

bak.

Şimdi bu âyetteki «سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي» den mefhum olan ma'nâ: «mesânî itlak edilen şeyler

cinsinden müfahham bînazır yedi şey» demektir. Bu ise mücmeldir. Muradın ta'yini ayrıca delile muhtacdır.

Atf, tegayür ıktıza edeceğine göre zahiri nazma nazaran bu yedi Kur'andan başka olarak düşünölmek

lâzım gelecek gibi görünür. Haddi zatında bunun Kur'andan maada olarak hasası Celilei

Muhammediyyeden olan yedi mu'cizeye işaret olması ihtimali yok değildir. Fakat bu suretle tefsiri dair hiç

bir rivayet varid olmamış, bütün rivayetler bunun yine Kur'anda taharri edilmesi lüzumunu göstermektedir.

Şöyle ki :

İbni Ömer, Mücahid ve İbni Cübeyrden bu yedi seb'i tivâl denilen yedi sûre olduğu rivayet edilmiştir.

Fakat bu sûre, Mekkiyye «seb'i tivâl» ise Medeniyye olduğu cihetle buna ilişilmiştir. Ba'zıları bu rivayetten

yalnız bu âyetin medenî olması ihtimalini çıkarmak istemiş ise de za'ıyfdır. Ba'zıları bu yediden murad «

آلِ حَمِّ» dir demiş, ba'zıları da bu yedi, Kur'anda inzal buyurulmuş olan meânidir ki emr-ü nehiy,

bişaret ve inzar, darbı emsal, ta'dadi nıa'm, ahbarı ümemdir. Netekim «

«أُنزِلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ» hadîsi

sh:»3076

şerifinden de murad, bu meâni olduğu söylenmiştir. Lâkin Hazreti Ömer, Hazreti Ali, İbni Mes'ud ve İbni

Abbas, Hasen, Ebul'aliye, İbni Ebi Melike, Ubeyd ibni Umeyr ve bir cemaat demişlerdir ki bu yedi «

أَلْحَمْدُ» âyetleridir. Ubeyy ibni Kâ'b, Ebu Hüreyre, Ebu Said ibni mua'llâ rivayetleriyle Resuli Ekrem

sallallahü aleyhi vesellemden «

«أُمُّ الْقُرْآنِ هِيَ سَبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُعْطِيَتْهُ»

hadîsi şerîfi dahi vardır ki Ebu Said ve Ebu Hüreyre hadisleri sahihi Buhârîde dahi mezkûrdur. Binaenaleyh

«سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي» den murad, ümmülkur'an olan fatiha olduğu ve bundan dolayı fatihanın «السَّبْعُ الْمَثَانِي» ismini aldığı ve Kur'anı azîm bunun bir tefsiri bulunduğu bu hadîslerle

tebeyyün etmiştir. Ve demek ki «سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي» de «min» yalnız teb'iziyye değil aynı

zamanda beyaniyyedir. Mesânîden yedi mesânî demektir. Ya'ni Fatihayı teşkil eden yedi âyet, mesânîden,

Kur'andan olduğu gibi başlı başına yedi mesânîdir. Ve binaenaleyh bütün Kur'anın bir vasfı olan mesânî

mefhumu bunda müstesna bir surette katlanmıştır. Her namazın her rek'atinde okunan, zammı Sûre ile

katlanan Kur'anın her hatminde, duaların evvel ve âhirinde tekrar edilen, «nun», «mim» fasıllarıyla iki

nağme üzerine cereyan eden, her âyeti çifte bir maznuna ihtiva eyliyen ve hey'eti umumiyyesi dareynde

ıbadın a'zamı makasidına hidayetle Allah tealâya hamd-ü sena hakikatinde toplanan ümmülkur'an,

hakikaten her senaya lâıyk öyle mesna ve müstesna bir ni'meti uzmandır ki ancak hakikati

Muhammediyyenin mazheriyyeti mümtazesindendir. Görülüyor ki «sana seb'i mesânîyi ve Kur'anı azîmi

inzal ettik» buyurulmayıp «verdik» buyurmuştur. Zira murad, yalnız nazmı celîlin değil, ondaki hakayık ve

metalibin de bil'fil bahşedilmiş olduğunu beyandır. Düşünmeli ki o ne büyük ni'met ne büyük saadettir.

88. ﴿لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ﴾ sakın o

kâfirlerden bir kaç çiftini, bir

sh:»3077

takımlarını zevklendirdiğimiz metâa göz atma - bunlar ne kadar zevkly ve faideli görünürse görünsün, o

sebul'mesânî, o Kur'anı azîm ni'metinin yanında hiçtir. Zira o «

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

» dir. Bunlar ise dalâl-ü gazabdan gayri salim, sonu fena meta'ı gururdur. Onun için onlara göz uzatma,

imrenme, kıskanma ﴿وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ﴾ ve onlara mahzun olma - ya'ni iman

etmediklerinden ve o mallarla fukarâi müslimîne ve dine hizmet eylemediklerinden dolayı yeme

﴿وَإِخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ ve mü'minlere kanadlarını indir-kemali tevazu' ve

şefekat ile maiyyetine al 89. ﴿وَقُلْ﴾ ve de ki ﴿إِنِّي أَنَا﴾ ben hakikaten ben

﴿النَّذِيرُ الْمُبِينُ﴾ o neziri mübînim - Allahın azabından korkutmağa me'mur, hak ve hakikati

beyan eder, o fasiyh o belîğ, ma'ruf münzirim 90. ﴿كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ﴾

netekim o muktesimlere - ya'ni 91. ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ Kur'anı ıda ıda

kılan - parça parça etmek istiyen taksimcilere - indirmiştik «

وَالَّذِينَ اتَّيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ

الْأَحْزَابِ مِنْ يَنْكُرُ بَعْضَهُ

etmek suretile Kur'anı parça parça etmek isteyen ve muhtelif kısımlara ayrılmış bulunan Yehud ve Nesârâya

mukeddemâ indirilmiş olan kitablarda böyle bir nezîr geleceği haber verilmişti, onlar ise Allahdan

korkmuyor, kısım kısım olmuş Kur'anı parçalamak istiyorlar.

İşte ya Muhammed sen bütün bunlara o mübîn nezîr olduğunu söyle 92. ﴿فَوَرَبِّكَ﴾ imdi

rabbına kasem olsun ki ﴿لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ elbette ve elbette onların hepsine soracağız

- gerek böyle muktesimlerin ve gerek sunufî keferenin cümlesini 93.

﴿عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ bütün yaptıklarından mes'ul

sh:»3078

edeceğiz - burada «عَمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ» buyrulmayıp da gerek kalbî gerek bedenî, gerek

kavl ve gerek fi'ıl ve gerek terk bütün a'male şamil olarak «عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ» buyrulması

ne büyük ve müdhiş bir inzar olduğundan gaflet olunmalıdır. Kur'anın bütün vahdetiyle küllüne iyman ve

it'ikad iddiâ edip de amele gelince gönlüne göre iktisam-ü tefrika kalkışanlar dahi bu müdhiş inzarda dahil

olmuş oluyorlar.

Binaenaleyh:

﴿٩٤﴾ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّا
كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٦﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ
فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا
يَقُولُونَ ﴿٩٨﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٩﴾
وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿١٠٠﴾

Meali Şerifi

Şimdi sen her ne ile emrolunuyorsan kafalarına çatlat ve müşriklere aldırma 94 Her halde biz sana o

müstezhîlerin haklarından geliriz 95 Allah ile beraber diğer ilâh tutan o heriflerin yarın bilirler 95 Celâlim

hakkı için biliyoruz ti onların tevevühâtına senin cidden göğsün daralıyor 97 O halde Rabbına hamdile

tesbih et ve secdekârlardan ol 98 Ve Rabbına kulluk yap tâ sana o yâkîn gelene kadar 99

94. ﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾ Sen, sana emrolunanı çatlat - çatlatırcasına veya baş

ağırtırcasına kemali ısrar ile hiç bir şeyden çekinmiyerek me'muriyyetini cehren beyan ve iyfa et

﴿وَاعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ ve müşriklerden ı'raz ile -sözlerine iltifat etme, yaptıklarına

aldırma, kendilerine ehemmiyyet verme 95. ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾ her halde biz

o müstehzîlere karşı sana kâfiyiz 96. ﴿الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾

onlar ki Allah ile beraber başka ilâh tutarlar ﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ artık yakında bilirler. -

Görülüyor ki burada işbu « فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ » fasılasının terciyle Sûrenin âhirinden evveline tam

bir irca' yapılmıştır. Ya'ni yakında belâlarını bulup, ne büyük cinayet yaptıklarını anlayacaklar ve o vakit ah

keşke biz de müslim ola idik diye yanıp yakılacaklar.

97. ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ﴾ Filvaki' biliriz ki

﴿أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرَكَ بِمَا يَقُولُونَ﴾ onların sözlerine hakikaten senin göğsün

daralır - için sıkılır; o kelimatı şirk, Kur'ana ta'n, nübüvvetle isthâzâ elbette canını sıkır, bunalırsın.

Binaenaleyh 98. ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ﴾ hemen rabbına hamd ile tesbih et - ya'ni küfür

sözlerine can sıkılmak ta rabbının bir terbiyei nezaheti, şayanı şükran bir ni'metidir. Sıkıldın mı hemen

rabbına hamdederek tesbih-u takdis et, açılırsın ﴿وَ﴾ ve -bunun şükranesi olmak üzere de

﴿كُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ﴾ sacid'inden ol - ya'ni namaz kıl genişlersin 99.

﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ﴾ ve rabbına ibadet et - bu minval üzere rabbına ibadette devam et

﴿حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾

sh:»3080

tâ sana o yakîn gelinceye kadar - ya'ni her zihayat için vukuu müteyakkan olan ölüm gelip de rabbının

likasına irinceye kadar. -Ma'lûm ki yakın kelimesi « يَقِنُ » gibi masdar ve sıfat olur. Masdar olduğu

takdirde bir şey'i vakia mutabık itikadı sahih ile şüphesiz olarak cezmen bilmek demektir, (Sûrei «Bakare»

de « وَيَا آخِرَةَ هُمْ يُوقِنُونَ » bak.) Sıfat olduğu takdirde ise kezalik ilmin veya fe'il bima'nâ

mef'ul olarak ma'lûmun vasfı olur. Lâkin bu âyetteki « الْيَقِينُ » den murad ilmi yakîn olmadığı zâhirdir.

Zira o takdirde Resulullahın ilmi yakîni yokmuş da gelecekmiş gibi farzetmek lâzım gelir. Bunun ise butlânı

zâhirdir. Binaenaleyh buradaki yakîni ba'zı mülhıdlerin yaptığı gibi «ilmi yakîn» ma'nâsına hamletmek bir

küfürdür. Onun için bütün müfessirîn buradaki «^{أَلْيَقِينُ}» in ma'lûm ma'nâsına ya'ni henüz vaki'

olmamış fakat vuku' bulacağı yakinen ma'lûm olan o müteyakkan şey demek olduğunda müttefiktir. Ancak

lâmi ahd ile o ma'lûm müteyakkan şeyden murad ne olduğu hakkında iki rivayet vardır. Bir kavle göre bu

yakînden murad, mev'ud olan nusrattır denilmiş, filvaki' Resulullah'a nusratı ilâhiyye yakînen mev'ud ve «

فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ» buyurulduğu üzere siyakı kelâm da bunu müş'irdir. Ancak

bu surette mefhumı gaye iskat olunmak veya gaye, mugayyada idhal edilmek, yahud gaye, mugayyada

idhal edilmek, yahud gaye için diğer bir hukûm gözetilmek ıktiza edecektir ki bunlar hılâfî zâhir görünür.

Cumhuri müfessirîn ise bu yakînden murad, mevt olduğunu nakletmektedirler. Çünkü ölüm, her zîhayat için

en müteyakkan olan bir şeydir. Haddi teklifin de müntehasıdır. Şüphe yok ki burada mevt, tasrih

edilmeyerek yakın ta'birile ifade edilmesi çok ma'nîdardır. Siyakı kelâm Resullullah'a tesliyet makamında

cereyan ettiği için bunda mevt tasrih edilmedikten başka vefatı Peygamberî en yüksek bir gayei hayat ile

ifade edilmiş, ya'ni «^{بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ}» sirrîne mazher olanlar için «

﴿رُجُوعٌ إِلَى اللَّهِ﴾ . ﴿لِقَاءُ اللَّهِ﴾» emri müteyakkan olduğu

cihette irtihali Peygamberî lilallahın hakkal'yakîn tahakkuku demek olduğuna işaret buyurulmuştur.

Hasılı her kes için müteyakkan bulunan ve seni rabbına hakkalyakîn kavuşturacak olan ölümden dahi

çekinmiyerek berhayat olduğun müddetçe rabbına ibadet ve ubudiyette devam ile «

فَاَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ» emrini iyfa eyle,

Sûrei Hicir burada hıtam bulunurken bakınız sûrei Nahil bu hatimeyi ne belîğ bir başlangıçla ta'kib

edecektir.